

*Recenzija***Hans Blix: *Razoružavanje Iraka. Istina i obmana***

Znanje, Zagreb, 2004, 279 str.

Nakon što je u studenome 1997. s funkcije generalnog direktora Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA) otišao u mirovinu i vratio se u rodnu Švedsku, Hans Blix je namjeravao pisati knjigu o iskustvu u inspekcijama IAEA-e u Iraku i Sjevernoj Koreji. No, prije nego je započeo s pisanjem tog djela, glavni tajnik Ujedinjenih naroda Kofi Annan zamolio ga je da postane izvršni predsjedatelj novoimenovanog Povjerenstva UN-a za nadgledanje, verifikaciju i inspekcije za Irak (*UN Monitoring, Verification and Inspection Commission for Irak* – UNMOVIC).

Prihvativši taj zanimljiv, ali iznimno zahtjevan i odgovoran izazov, Blix je na čelu UNMOVIC-a ostao do povlačenja njegovih inspektora iz Iraka 2003. i početka novog rata u Iraku. Najnoviji sukob u Iraku rezultirao je raskolom unutar Sjevernoatlantskih saveznika, ali i doveo do oštrih osuda i podjela međunarodnog javnog i političkog mijenja. Opravdavajući preventivne napade na Irak postojanjem oružja za masovno uništenje u toj zemlji, nitko od vodećih američko-britansko-španjolskih "jastrebova" koji su bili za rat, i prvi ga povelj, nije bio dovoljno uvjerljiv u svojim pokušajima dokazivanja da Irak zaista i posjeduje takvo oružje. Situacija u Iraku danas je više nego kaotična, kao i raspoloženje svjetske zajednice spram te krize. Dok jedni govore o "oslobođenju" Iraka, drugi upotrebljavaju termin "okupacija". Onim što je ostalo od Iraka i dalje bijesne oružane borbe, svakodnevno se prebrojavaju mrtvi i ranjeni, nezaposlenost je veća od 60 posto, proizvodi se jedva petina nafte od prijeratnih kapaciteta, domicilno stanovništvo je podijeljeno i međusobno suprotstavljeno na etničkoj, religijskoj osnovi... Iako svojim pojavljivanjem na tržištu knjiga koju predstavljamo zasigurno neće utjecati na tijek dramatičnih zbivanja u i oko Iraka, ipak je hvalevrijedno da je Blix odlučio napisati to djelo. *Razoružavanje Iraka. Istina i obmana* zapis je iz prve ruke o jednom relativno kratkom razdoblju (Rezolucija UN-a predviđala je mandat UNMOVIC-a u trajanju od 120 dana), no u tom vremenu nije bilo diplomata na East Riveru (Blixov ured se nalazio na 31. katu zgrade Tajništva UN-a u New Yorku) koji nije bio zaokupljen problemom Iraka. Oni izvan visokih diplomatskih i međunarodnih krugova, uključujući i obično građanstvo, sa zanimanjem će pročitati štivo čovjeka koji je tada bio u Iraku, imao pristup najrazličitijim izvorima te i sam kreirao informacije najvećeg stupnja tajnosti vezane uz oružje za masovno uništenje. Pritom treba napomenuti da je Hans Blix ekspert na tom području. Ne samo što je školovan i stručno obučen, već je u svojem prijašnjem radu imao prilike sudjelovati u sličnim misijama inspekcije oružja za masovno uništenje.

Struktura samog djela je zanimljiva. Na početku autor iznosi svoj stav kako je "poduzeta vojna akcija u Iraku bila očekivana, ali ne i unaprijed predodređena". Takav zaključak Blix obrazlaže riječima kako je nakon terorističkih napada 11. rujna 2001. na SAD Washington odlučio preventivno napasti svakoga za koga strahuje da može predstavljati prijetnju Sjedinjenim Državama. "Amerika je Sadama Huseina promatrala kao personifikaciju zla, kao onog tko uspješno onemogućava potragu i uklanjanje oružja za masovno uništenje uz pomoć UN-ovih inspekcija, kao mogućeg zaštitnika i suradnika međunarodnih terorista i kao jednog od protivnika mira s Izraelom", piše autor. Politička i diplomatska razilaženja SAD-a i većine članica Vijeća sigurnosti, unutar NATO-a i među Europljanima, Blix ne vidi kao "sraz između velikih sila o tome treba li Irak razoružati, već o načinu kojim bi se to postiglo".

Nakon svojih uvodnih razmatranja, Hans Blix daje kratki pregled događanja u Iraku od 1990. do 1999, s naglaskom na UN-ove inspekcije od 1992. do 1998. (UNSCOM), sankcije nametnute Iraku te UN-ov program "Hrana za naftu". Ističe i glavnu razliku između UNCSOM-a i kasnije formiranog UNMOVIC-a, kojim je on predsjedavao. Sustav inspekcija iz 1991. UNSCOM podrazumijevao je kompletno ukidanje sankcija Iraku u slučaju i jedino nakon što Irak potpuno uništi sve programe zabranjenog oružja. UNMOVIC je pretpostavljao mogućnost privremenog obustavljanja sankcija za iračku "suradnju u svakom pogledu" koja bi vodila napretku u rješavanju ključnih preostalih zadataka razoružanja.

Taj dio knjige iznimno je koristan ne samo za razumijevanje i lakše praćenje ostatka teksta, već je i poučan podsjetnik čitateljima na zbivanja u i oko Iraka prije najnovijeg napada.

Nakon opisa ustroja i organiziranja misije UNMOVIC-a, personalnih, tehničkih i logističkih problema s kojima su se on osobno i njegovi suradnici tada suočavali, autor kronološki prati događanja oko potrage za oružjem za masovno uništenje u Iraku, uključujući i prikaze njegovih razgovora s glavnim protagonistima u UN-u, ali i izvan njega. Washington, New York, Pariz, London, Beč, Larnaka, Bagdad bile su glavne destinacije u kojima je Blix pokušavao upoznati odgovorne s rezultatima svojih inspektora s terena. A rezultati su bili transparentni. Nekoliko puta autor ponavlja kako inspektori UNMOVIC-a "nisu pronašli krunske dokaze (...) nisu pronašli uvjerljive dokaze bilo kakve iračke zabranjene aktivnosti glede oružja za masovno uništenje". No, Hans Blix sa svojim inspektorima suradnicima nije te tvrdnje koje navodi u knjizi transparentno i nedvosmisleno iznio i u svojim Izvješćima pred UN-om. Kao da je Powellova sintagma "nepostojanje dokaza nije uvjerljiv dokaz" zarazila i Blixa. U jednom trenutku u knjizi kaže kako "nije odmah mogao prihvatiti zaključak da Irak nema oružje za masovno uništenje" ili, govoreći u UN-u, "nema krunskih dokaza o kojima bih izvijestio (...) ne smije se prenagliti u zaključivanju da oružje za masovno uništenje postoji, no ni ta mogućnost nije isključena". Ta njegova neprestana sumnja provukla se i kroz konačni tekst njegova Izvješća. Opravdano ili neopravdano, pokazat će godine koje dolaze.

Ne želimo reći da rata u Iraku ne bi bilo da je Izvješće UNMOVIC-a bilo kategorički čisto i nedvosmisleno. Sam Blix, opisujući sukobe u UN-u SAD-a i Francuske oko Iraka, navodi kako "stotine tisuća američkih vojnika stacioniranih blizu Iraka, spremnih za napad i opremljenih zaštitnim odijelima i opremom protiv biološko-kemijskog naoružanja nije moglo čekati kasno proljeće i visoke temperature za rat u pustinjama Iraka." Osim toga, navodi i kako su članovi Bijele kuće te britanski premijer Tony Blair decidirano tvrdili da posjeduju dokaze svojih obavještajnih službi kako oružje za masovno uništenje postoji u Iraku. Tragom dijela informacija koje su obavještajne službe Blixu stavile na raspolaganje, inspektori UNMOVIC-a dokazali su kako su njihove tvrdnje o aluminijskim cijevima, uranovoj rudači, pokretnim laboratorijima u Iraku bile pogrešne. Ali, ni to nije bilo dovoljno da se spriječi novi rat.

U završnom dijelu svoje knjige Hans Blix izjašnjava se protiv politike "jastrebova" koji su povelili rat u Iraku. Opravdavajući postojanje misija za kontrolu naoružanja, jer one služe ipak kao određeni zastrašivač osumnjičene strane, Blix navodi kako je ipak misiji UNMOVIC-a u Iraku trebalo produžiti mandat i dati još vremena. Izvodi li takav zaključak na kraju temeljem sve učestalijih priopćenja javnih medija širom svijeta kako oružja za masovno uništenje u Iraku nije bilo, priznanja istaknutih diplomatskih dužnosnika ili temeljem vlastite savjesti i saznanja, možda saznamo u sljedećoj knjizi zapisa Hansa Blixa. U svakom slučaju, djelo *Razoružavanje Iraka. Istina i obmana* treba pročitati svatko tko se bavi međunarodnim odnosima, pogotovo kreatori vanjskopolitičkih odluka, a bit će zanimljivo i korisno štivo i svekolikoj zainteresiranoj javnosti. Pisano je čitko, pregledno i suvislo, bez kompliciranih stručnih izraza za koje bi se trebalo poslužiti diplomatskim ili vojnim rječnikom te ga treba preporučiti širem čitateljstvu, jer nakon što pročitate ovu knjigu, mnoge stvari koje su jasne postat će još razumljivije.

Lidija Čehulić